

MİMARİ BLOKLAR IŞIĞINDA ISAURIA BÖLGESİNİN MİMARİ UYGULAMALARI

Asuman BALDIRAN*
Zeliha GİDER**

ÖZET

Antik dönemde Isauria Bölgesi sınırları içinde kalan Bozkır ilçesine bağlı Işıklar, Hacılar, Yazdamı köyleri ile Güneysınır ilçesine bağlı Ömeroğlu köyünde tespit edilen on üç mimari blok ışığında bölgenin mimari uygulamaları ve bölgesel etkileşimleri üzerinde durulmuş, stil kritik yolu ile ait oldukları zaman dilimleri belirlenmiştir.

Jeopolitik konumu nedeniyle sürekli etkileşime açık olan bölgenin mimari bezemelerinde pek çok dış etkiyi tespit etmek mümkündür. Bölgenin mimari geleneği komşu bölgelerin, özellikle de Suriye-İsrail ve Pamphylia bölgelerinin etkisinde şekillenmiştir. Bazı mimari bezemelerde tespit edilen yerel unsurlar, dışarıdan gelen taş ustalarının yanı sıra yerel ustaların da bu alanda çalıştığını düşündürmektedir. Değerlendirdiğimiz mimari bloklar bölgede Hadrian Dönemi'nden Severuslar Dönemi'ne kadar devam eden imar faaliyetlerine işaret etmektedir. Bunların çoğunluğunun Antoninler Dönemi'ne tarihlenmesi, bu dönemde yaşanan siyasi istikrar ve refah düzeyi ile paralellik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Isauria, Isaura, Zengibar, Mimari uygulamalar, İmar faaliyetleri.

ABSTRACT

In the light of thirteen architectural blocks discovered in the village of Ömeroğlu of the town Güneysınır and the villages Işıklar, Hacılar, Yazdamı of the town Bozkır in the region of Isauria in the antique, architectural affairs and regional interactions have been focused on and the time they belonged to was found out by style critics way.

This region which is quite open to interaction because of its geopolitical place has lots of outer effects in its architectural designs. The architectural tradition of the region has formed under the effect of neighbor regions, especially Syria-Israel and Pamphylia regions. Domestic themes discovered in some regions make it clear that not only foreign stone masters but only domestic ones worked in this field. The architectural blocks we have evaluated point out to the reconstruction studies going on from the time of Hadrian to the time of Severus. The fact that a great majority of these were dated in the time of Antonins shows a parallelism with the consistency and comfort experienced during that period.

Keywords: Isauria, Isaura, Zengibar, Architectural affairs, Reconstruction studies.

Konya ilinin ilçeleri ve köylerine yaptığımız arkeolojik gezilerde, çevredeki antik kentlerden yerleşim merkezlerine getirilip yapılarda devşirme malzeme olarak kullanılmış ya da bahçelerde koruma altına alınmış birçok taş eser tespit edilmiştir¹. Bu eserlerin büyük çoğunluğunu ostothek gövdeleri oluşturmasına karşın bölgenin mimari uygulamaları ile ilgili bugüne kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle burada sadece mimari bloklar üzerinde durduk. Burada amaç, kazı

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

¹ Antik dönemde Isauria ve Lykaonia bölgelerini kapsayan Konya ili ve ilçelerinde yapılan çalışmalarda tespit edilen mimari bloklar kendi arasında gruplandırılmış olup öncelik antik dönemde Isauria Bölgesi sınırları içinde kalan Bozkır ve Güneysınır ilçelerine ayrılmıştır. Diğer bölgelerde bulunan mimari blokların daha sonraki çalışmalarda değerlendirilmesi düşünülmektedir.

buluntusu olmayan bu eserler üzerinde bölgenin etkileşimini, mimari uygulamalarını ve imar faaliyetlerini belirleyebilmektir.

Çalışma kapsamına dahil edilen eserler Konya ili, Bozkır ilçesine bağlı Işıklar, Hacılar, Yazdamı köyleri ile Güneysınır ilçesine bağlı Ömeroğlu köyünde yer almaktadır (Resim 1). Antik dönemde Isauria Bölgesi'nin² başkenti olan Isaura antik kentinin³ yakınında yer alan Işıklar, Hacılar ve Yazdamı köyünde bulunan eserlerin çoğu, bugün Zengibar Kalesi olarak bilinen Isaura'dan getirilmiştir⁴. Ömeroğlu köyünde bulunan iki Ion başlığı, akroterler ve sütun kaidesi ise köyün güneyinde yer alan Ören Mevkii'nden taşınmıştır⁵. Bu çalışmada değerlendirilen mimari bloklar; üç Korinth başlığı, iki Ion başlığı, kaide, sütun tamburu, arşitrav ve friz bloğu ile iki köşe akroteri, bir tepe akroteri ve kabartmalı mimari bloktur⁶.

Sütun Kaidesi: Ömeroğlu köy camisinin bahçesinde, alt kısmı betona gömülü şekilde duran sütun kaidesine günümüze yakın bir dönemde çeşme işlevi verilmiştir⁷ (Resim 2). Yerel mermerden yapılmış olan kaide Toskana tipinde olup, plinthe, torus, astragal ve sütun gövdesinden oluşmaktadır. Alt kısmında plinthenin oturduğu yüksek bir altlık ile birlikte işlenmiştir. Kaideden 0,07 m içerde başlayan sütun alt kısmının yüzeyine iki zıvana oyuğu açılmıştır. Plinthenin bir cephesinde kalıp kullanılmadan, muntazam olmayan şekilde yazılmış tek satır Grekçe yazıt yer almaktadır. Oldukça tahrip olması nedeniyle yazıt okunamamıştır.

Kaidenin alt kısmına yerleştirilen yüksek altlık, bu kaidenin bir yapıdan daha çok bağımsız kullanıldığını düşündürmektedir. Ömeroğlu köy halkının ifadesine göre kaide, köyün güneyinde yer alan Ören Mevkii'nden getirilmiştir. Kalıntıların yer aldığı tepede yaptığımız yüzey araştırmasında, küçük bir köy yerleşimi olduğu tespit edilen alanda ve modern yerleşim merkezinde, mezar mimarisine ait örneklerin çokluğu, sözü edilen bu kaidenin bir mezarda anıt sütun olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Konya Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde yer alan ve üzerindeki betimlerden hareketle bir mezarda anıt sütun başlığı olarak kullanıldığı açık olan örnek ışığında, mezarlarda anıt sütun kullanımının bölgede de var olduğunu söyleyebiliriz⁸.

Mezarların yanına dikilen bir sütun üzerinde, mezar sahibi ya da ailesi ile ilgili kabartma veya heykellerin bulunduğu, sahibinin heroize edildiği mezar anıtları olan bu sütunların en yaygın kullanımı hemen yakında yer alan Kilikia Bölgesi'ndeki

² Antik dönemde Konya, Karaman, Mersin ve Antalya il sınırları içinde kalan Orta Toroslar yani bugünkü Mut, Ermenek, Sarıveliler, Taşkent, Hadim, Bozkır, Ahırlı ve Yalhöyük ilçelerinin kapsadığı coğrafi alan Isauria Bölgesi olarak bilinmektedir (Strabon XII, 668).

³ Kent hakkında bkz. Strabon XII, 569; Ruge 1916, 2055-2056; Sterrett 1888, 98 vd.; Calder 1928, 220-221; Swoboda-Keil-Knoll 1935, 119-143; Ramsay 1960, 417; Syme 1986, 160.

⁴ Işıklar köyündeki taş eserler için bkz. Yılmaz 2005, 132-141. Hacılar köyündeki taş eserler için bkz. Sterrett 1888, 130 vd; Scarborough 1996, 342; Yılmaz 2005, 75-84.

⁵ Ömeroğlu köyündeki taş eserler için bkz. Yılmaz 2005, 277-289.

⁶ Arazi çalışmalarında emeği geçen Arş. Gör. Aytakin Büyüközer, Arş. Gör. Erdoğan Aslan, Arş. Gör. Zafer Korkmaz, Yüksek Lisans öğrencisi Mevlüt Eliüşük'e ve fotoğraflar için Doç Dr. Bilal Söğüt'e teşekkür ederiz.

⁷ Blok Gen: 1,07 m, Plinthe Gen: 0,98 m, Yük: 0,635 m, (Kaide Yük: 0,355 m), Sütun Çapı: 0,73 m.

⁸ Mahkemelik olması nedeniyle henüz envanter numarası verilmemiş olan başlıkta akanthus yaprakları arasında kalan alanlara, bir cephesinde kadın ve erkek büstü, bir cephesinde kadın büstü, bir cephesinde ise kanatları yanı açık kartal figürü işlenmiştir.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

Olba teritoryumudur⁹. Kommagene örneklerinin etkisinde inşa edilen bu mimari gelenek¹⁰, siyasi alanda yaşanan hareketliliğin sonucu ortaya çıkan bölgesel etkileşimin bir yansıması olarak¹¹, nekropol mimarisinin ön planda olduğu Isauria Bölgesi'nde de inşa edilmiş olmalıdır. Nitekim Kilikia Bölgesi'ndeki bu anıt sütunların, kaide görevi üstlenen bağımsız dörtgen bir blok üzerinde yükselmesi sözü edilen bu kaidenin anıt sütun kaidesi olarak kullanılmış olabileceği düşüncesini pekiştirmektedir¹².

Sütun Tamburu: Yazdamı köyünde sokak arasında duran sütun tamburunun üst kısmına daha sonraki bir dönemde oyuk açılarak dibek olarak kullanılmıştır. Nereden getirildiği bilinmemektedir. Fakat en yakın antik yerleşim yerinin Zengibar Kalesi olması nedeniyle buradan getirilme ihtimali yüksektir.

Beyaz renkli yerel mermerden yapılmış olan sütun tamburunun yüzeyine 16 Ionik yiv açılmıştır¹³. Bu 0,14 m genişliğindeki yivleri ve 0,05 m genişliğindeki arrisleri ile alışılmış sütun tamburlarından farklıdır (Resim 3). Boyutuna nazaran oldukça geniş yivlere ve arrislere sahip olması nedeniyle tamburun bir anıt sütuna ait olabileceği düşünülmektedir. H. Swoboda, J. Keil ve F. Knoll tarafından yapılan çalışmada Isaura antik kentinde tespit edilen Ionik bir sütun tamburu ölçüleri ve yivleri bakımından sözü edilen sütun tamburu ile uyumaktadır¹⁴. Sütun tamburunun, ön cephesinde sakallı bir erkek figürünün yer aldığı Ion başlığı ile birlikte önerilen anıt sütunun alt kısmını oluşturan tamburlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu başlık ve tambur bugün antik kentte görülememektedir.

Anıt sütunlarının yakın bölgeler olan Kommagene ve Olba'dan bilinen örneklerinin tamamı Korinth başlıklı sütunlardır¹⁵ ve yüzeyleri yivsiz bırakılmıştır¹⁶. Yine Konya Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenen, sütun üst kısmı ile birlikte işlenmiş olan anıt sütun başlığında da sütun yüzeyi yivsizdir¹⁷. Çoğunlukla yüzeyi yivsiz bırakılmış sütun gövdesi ve Korinth başlığından oluşan anıt sütunlar, Isaura'da farklı olarak yüzeyi Ionik yivli ve Ion başlıklı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Korinth Başlıkları

KB1 No'lu Başlık: Işıklar köyündeki caminin önünde alt kısmının az bir bölümü betona gömülü şekilde duran başlık yerel mermerden yapılmıştır. Başlıkta,

⁹ Keil-Wilhelm 1931, 28; Söğüt 2005, 103-154; Durukan 2005, 107-126.

¹⁰ Mezarlarda anıt sütun kullanımına dair Anadolu'da en iyi bilinen örnekler Kommagene Krallığı'na ait Karakuş ve Sesönk Tümülüsü'dür. (Dörner 1975, Fig. 88 a-b, Hoepfner 1975, Fig. 73; Dörner 1981, 48, 53-54, Fig. 10, 14-17). Knidos Nekropolü'nde yer alan M.Ö. 3. yy ortalarına tarihlendirilen Tripod Mezar (Texier 1849, Taf. 162; Blümel 1992, 157, no: 301) ve M.Ö. 2. yy ortasına tarihlendirilen bir mezara ait anıt sütun (Berns 2005, 29-43) Hellenistik örneklerdir.

¹¹ Antik dönemde Dağlık Kilikia sınırları içinde yer alan Isauria Bölgesi siyasi nedenlerden dolayı sürekli el değiştirmiş, bir dönem Galatia eyaleti sınırları içinde yer almış, Kappadokia ve Kommagene krallarının hakimiyetinden sonra M.S. 74 yılında tekrar Kilikia eyaletine bağlanmış, Antoninus Pius zamanında (M.S. 138-161) ise Lykaonia ile birleştirilmiştir (Ramsay 1960, 416-418).

¹² Durukan 2005, 120-121, Fig. 20, 23-24.

¹³ Yük: 0,51 m, Çap (Y-Y): 0,80 m, Yiv Gen: 0,14 m, Arr. Gen: 0,05 m, Yiv Der: 0,07 m.

¹⁴ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 132-133, Abb. 57.

¹⁵ Söğüt 2005, 103-154; Durukan 2005, 120-122, Fig. 23-24.

¹⁶ Söğüt 2005, 124-126, Tab. 1.

¹⁷ Bkz. dipnot 8.

kalathos yüzeyi iki sıra akanthus yaprakları ile çevrelenmiştir¹⁸. Akanthus yapraklarının çerçevesi sivri uçlu yaprak parmakları ile şekillendirilmiş, yaprak parmaklarının yüzeyi içe doğru eğimli işlenmiştir. Orta damarın her iki tarafında üçer yaprak kümesi yer almaktadır. Yukarıda yer alan yaprak kümesi ise üst ucu oluşturmaktadır. Orta damara her iki tarafta ikişer kanalcık eşlik etmektedir. Yaprak dilimlerinin sivri olan parmak uçları komşu yaprak uçları ile birleşmekte, bu birleşme sonucu yaprak parmakları arasında geometrik şekilli kapalı boşluklar oluşmaktadır (Resim 4).

Alt sıra akanthus yapraklarının arasından çıkan ikinci sıra yaprakların orta damarları kalathos alt sınırına kadar indirilmemiş, üst sıra yaprakların alt bölümleri prizma şeklinde biçimlendirilmiştir. Üst sıra akanthus yaprakları, stil açısından alt sıra akanthus yaprakları ile benzeşmektedir. Yaprakların üst yaprak kümeleri kalathos yüzeyinden dışarı doğru fazlaca taşmaktadır. Kaulisler, üstteki akanthus yaprakları arasında birer küçük prizma biçimindedir. Kaulis sapının üst bitişini oluşturması gereken kaulis düğümü işlenmemiştir. Kaulis köklerinden iki bölümlü kaplama yaprakları çıkmaktadır. İç taraftaki kaplama yapraklarının uçları kalathos yüzeyinde birleştirilerek “M” şeklinde betimlenmiştir. Yapraklar arasından çıkan volütlerin köşe spirallerinin kalıntıları abakus plakasının alt köşelerinde görülmektedir. Başlığın iki cephesinde heliksler işlenmemiş olup bunun yerine çanaktan çıkan iki uzun yaprak kalathos dudağının alt sınırına kadar yaslandırılmış, görünen diğer cephe ise tamamen boş bırakılmıştır. Başlık, zarif bir şekilde biçimlendirilmiş abakus plakası ile son bulmuştur. Abakusun dört cephesinde de abakus çiçeği kırkır; Ancak mevcut izlerden kalathos dudağına kadar yaslandırıldığı açıktır. Abakus çiçeğinin sapı işlenmemiştir.

KB2 No’lu Başlık: KB1 no’lu başlık ile aynı olup, diğer başlıkta göremediğimiz kalathos taban bileziği, volütler ve abakus çiçeğinin işlenişi tespit edilebilmektedir¹⁹ (Resim 5). Kaulis saplarının taşıdığı kaplama yapraklarının arasından çıkan düz yüzeyli volütler, abakus plakasının alt köşelerinde sarmal yapmaktadır. Abakus çiçeği yüksek kabartma olarak işlenmiş, merkez çizgisinin her iki yanında üçerli yapraklardan oluşan, oldukça basit şekillendirilmiş bir bezektir. Yüksekliği abakusa eşit verilmiş ve altta kalathos dudağına kadar yaslandırılmıştır.

KB1 ve KB2 no’lu başlıkta kalathos taban bileziğinin hemen üstünden çıkan akanthus yaprakları derin bir biçimde kalıplandırılmışlardır. Yaprak damarlarını oluşturan kanallar kalın ve derin matkap oyuğu şeklindedir. Yaprakların sivri uçlu ve uzun olan parmakları yanlara doğru paralel uzatılarak komşu yaprak uçlarıyla birleştirilmiştir. Bu birleşme sonucu bazı yapraklarda ikinci, bazı yapraklarda ise üçüncü köprü tamamlanmış, alttaki yaprak uçlarının arasında geometrik şekilli kapalı boşluklar oluşmuştur. Yaprak parmakları arasında oluşan gözler ise ince uzun bir form almıştır. Üst sıra yaprak çelengi, alt sıra yaprak çelenginden ayrı, yeni bir zemine yerleştirilmiştir. Üst sıra akanthus yapraklarının orta damarlarının alt kısmında oluşan boşluk, kaulis saplarının prizma şeklinde betimlenmesi²⁰, üst sıra

¹⁸ Yüksek: 0,655 m, Alt Çap: 0,46 m, Abk. Gen: 0,72 m.

¹⁹ Yüksek: 0,655 m, Alt Çap: 0,46 m, Abk. Gen: 0,72 m.

²⁰ Kalın ve genellikle kanallı bir ağaç gövdecisi şeklinde olan kaulis sapları Trajan Dönemi’ne kadar olan süreçte küçülmüş, sonrasında prizma şeklini almıştır (Heilmeyer 1970, 87).

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

yaprak çelenginin yukarıya doğru çekilerek kaulis çanağının daraltılması, heliksler ile abakus çiçek sapının işlenmemiş olması ve başlıkların genelinde görülen sadeleştirme Hadrian Dönemi'nin zengin özelliklerini yalınlaştırarak devam ettiren Antoninler Dönemi'ne işaret etmektedir²¹.

KB1 ve KB2 no'lu başlıklar genel yapı ve stil özellikleri bakımından, İmparator Antoninus Pius'a adanan Kremna Antoninus Pius Tapınağı²², M.S. 150-160 yıllarına tarihlenen Oinoanda Agorası²³ ile yapı yazıtına göre M.S. 160-170 yıllarına tarihlendirilen Miletos Faustina Hamamı²⁴ başlıkları arasındaki bir zaman dilimine işaret etmektedir. Özellikle akanthus yapraklarının stil özelliklerinin yanı sıra alt akanthus yapraklarının tamamında ikinci, aradaki bazı parmak uçlarında üçüncü köprünün tamamlanmış olması, ikinci köprünün tamamlandığı ve üçüncüye zemin hazırlandığı Oinoanda Agorası başlıkları²⁵ ile aynı zaman dilimine ait olduğunun göstergesidir. Abakus profili ve irileşmiş abakus çiçeği Kremna Antoninus Pius Tapınağı ile aynıdır. Bunun yanı sıra derin olmayan ve ayrıntılı şekillendirilmemiş olan volütler ile helikslerin bir yaprak şeklinde gösterilmesi de dönemin stilini yansıtmaktadır²⁶.

KB1 ve KB2 no'lu başlıklarda akanthus yapraklarının yüksek kabartma olarak verilmesi Anadolu bir geleneğinin yansımasıdır²⁷; Ancak kaulis çanak yapraklarının fazla yüksek işlenerek yaprak uçlarının kalathos yüzeyinde birleştirilmesi ve helikslerin yerine işlenen bitkisel bezekler Anadolu olmayan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaulis çanak yaprakları Pergamon Trajan²⁸, Euromos Zeus Tapınağı²⁹ ve Stratonikeia Kuzey Kapısı³⁰ başlıklarında üçüncü akanthus yaprağına yaslandırılmış, heliksler ise tam işlenmiştir. M.S. 2. yy ortalarına tarihlenen İsrail Korinth başlıkları arasında, kaulis çanak yaprakları stiline işlenerek ikinci sıra akanthus yaprağının üstünde birleştirilen ve heliksler yerine çanaktan çıkan yaprak motiflerinin işlendiği örnekler görülmektedir³¹. Bu da uygulamanın İsrail Bölgesi'nde gelişen bir stil olduğunu ve sonrasında tüm Roma dünyasına yayıldığını düşündürmektedir³².

²¹ Strong 1953, 149; Andrae 1973, 450-452; Başaran 1997, 10-15, Res. 7-17.

²² Mitchell 1995, 91-96.

²³ Coulton 1986, 66-67, 84-90.

²⁴ Gerkan-Krischen 1928, 59; Strocka 1981, 20.

²⁵ Coulton 1986, 66-67, 84-90.

²⁶ Helikslerin bir yaprak şeklinde gösterilmesi Antoninler Dönemi'nde görülen bir yeniliktir (Bkz. Başaran 1997, Res 10, 12).

²⁷ Akanthus yapraklarının alçak kabartma olarak işlenmesi doğu özelliği olup özellikle Suriye Bölgesi Korinth başlıklarında karşımıza çıkmaktadır (Strube 1993, 8)

²⁸ Stiller 1895, Taf. 12.3; Heilmeyer 1970, Taf. 27.1; İdil 1984, 18, Lev. 9.1.

²⁹ Heilmeyer 1970, 104, Taf. 38.1; Pülz 1989, 451-453, Taf. 44.1, 3-4.

³⁰ İdil 1979, 477-486, Res. 1, 8.

³¹ İsrail Korinth başlıklarının tipolojisini yapan Fischer'in çalışmasında Type III ED-b-c başlığı altında toplanan başlıklarda heliksler yerine bitkisel bezek işlenmiştir. Bu başlıkların tamamında ve diğer gruplarda yer alan başlıkların bir kısmında kaulis çanak yaprakları kalathos yüzeyinde birleştirilmiştir. Bkz. Fischer 1990, 45-46, Tab. II, Taf. 22-23, Res. 124-132.

³² Domitian Dönemi ile Alexander Severus Dönemi arasında tarihlendirilen İtalya'daki Korinth başlıklarını değerlendiren Freyberger'in çalışmasında Küçük Asya tipinde yapılan başlıklar olarak adlandırılan Severuslar Dönemi başlıkları arasında heliksler yerine yaprak motifinin işlendiği örnekler görülmektedir (Freyberger 1990, 127-128, Taf. 46). Bu başlıkların doğu örneklerinden daha sonraki döneme tarihlenmesi, M.S. 2. yy ortalarından itibaren Aphrodisias Bezeme Okulu ustalarının Suriye-İsrail Bölgesi'nde etkinlik göstermelerinin ardından bu stili tüm Roma dünyasına aktardıklarının

Anadolu'da bu tip başlıklar, M.S. 2. yy'da Suriye Bölgesi bezeme tarzının etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği Kilikia Bölgesi'nin³³ yanı sıra Pamphylia, Lykaonia, Phrygia ve Mysia Bölgesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Tarsus Cumhuriyet Meydanı kazılarında bulunan³⁴, Side Müzesi'nde³⁵ ve Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen başlıklar³⁶, Eumeneia antik kentinden getirilen, Denizli-Çivril'de adliyenin bahçesinde³⁷, Emirhisar Dede köyü cami avlusunda yer alan başlıklar³⁸ ile Kyzikos'ta³⁹ bulunan Korinth başlıkları doğu kökenli olan bu uygulamanın Anadolu'daki yayılım alanlarını ve bölgeler arası etkileşimi göstermesi açısından önemlidir. Sözü edilen bu başlıkların tamamı stil açısından KB1 ve KB2 no'lu başlıklar ile birlik içindedir. Dolayısıyla aynı döneme tarihlenmektedir.

M.S. 150-170 yıllarına tarihlenen Korinth başlıklarında akanthus yaprakları, Aphrodisias'ta Hadrian Dönemi'nde gelişen ve az bir değişim ile Severuslar Dönemi'ne kadar devam eden tipte şekillendirilmiştir. Keskin ve sivri olan yaprak parmakları arasında oluşan oldukça uzun gözler ile en alttaki yaprak parmaklarının birbirlerine dokunması için dikeyden yataya doğru keskin bir şekilde dönüş yapması, akanthus yapraklarının fazla yüksek işlenmemiş olması ve başlığın düşük oranı, Aphrodisias Bezeme Okulu ustalarının karakteristiğidir⁴⁰. KB1 ve KB2 no'lu başlıklarda alt akanthus yapraklarının yüksek kabartma şeklinde işlenmesi M.S. 2. yy'ın ortalarından itibaren tüm Roma dünyasında etkin olan Aphrodisias Bezeme Okulu'nun yansımasıdır. Alt sıra akanthus yaprak uçlarının komşu yaprak uçlarıyla birleşmeye başlaması, Geç Hellenistik Dönem'den itibaren Suriye başlıklarında görülen bir betimleme tarzıdır⁴¹. Bu stil Antoninler Dönemi ile birlikte Anadolu'da görülmeye başlamış⁴², M.S. 2. yy'ın 2. yarısında ise tüm Roma dünyasında yaygınlaşmıştır⁴³. Kaulis çanak yapraklarının işlenişi ve heliksler yerine işlenen yaprak motifleri ise İsrail etkileridir⁴⁴. Bu da jeopolitik konumu nedeniyle sürekli etkileşime açık olan bölgede hem Anadolu'yu hem de doğulu unsurların bir arada kullanılmış olduğunun göstergesidir.

---

göstergesidir. Nitekim İmparatorluk sınırları içindeki büyük merkezlerde doğu stilinin etkisinde şekillendirilmiş Korinth başlıklarına rastlanmaktadır (Heilmeyer 1970, 99-100, Taf. 32, 2.4; Peschlow-Bindokat 1975, 386-388; İdil 1984, 27-31; Freyberger 1990, 126-129, Taf. 45-46; Fischer-Magaritz-Pearl 1992, 219-220, Fig. 6; Vandeput 1997, 172 vd).

³³ Kaplan 2006, 104.

³⁴ Zoroğlu 1996, Res. 7.

³⁵ Side antik kentinde bulunan ve Müze bahçesinde koruma altına alınan 23 Korinth başlığından ikisinde kaulis yaprak uçları birleştirilmiş ve heliksler yerine yaprak motifleri işlenmiştir.

³⁶ Konya merkez ve çevresinde bulunan ve Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 277 envanter numaralı başlıkta dış çanak yaprakları birleştirilmiş, 271 envanter numaralı başlıkta ise heliksler işlenmemiştir. Sözü edilen bu başlıklar stil açısından değerlendirildiğinde KB1 ve KB2 no'lu başlıklar ile aynı döneme tarihlenmektedir.

³⁷ Söğüt-Sezgin-Dönmez 2008, 229, Res. 9.

³⁸ Söğüt-Şimşek 2001, 279-299, Res. 2.

³⁹ Başaran 1997, Res. 10, 12, 19; Başaran 1999, Res. 18 vd.

⁴⁰ Heilmeyer 1970, 99-100; İdil 1984, 29.

⁴¹ Kader 1996, 50-52.

⁴² Başaran 1997, 12 vd., Res. 12 vd.

⁴³ Heilmeyer 1970, 99-100, Taf. 32, 2.4; İdil 1984, 27-31; Freyberger 1990, 128, Taf. 45-46; Vandeput 1997, 172 vd.

⁴⁴ Fischer 1990, Taf. 22-23, Res. 124-132.

Mimari Bloklar Işığında Isaura Bölgesinin Mimari Uygulamaları

KB3 No'lu Başlık: Yerel mermerden yapılmış ve iki parça halinde korunmuş olan başlık, Hacılar (Acılar) köyünde, Mehmet Aladağ'a ait evin duvarında devşirme yapı malzemesi olarak kullanılmıştır⁴⁵. Başlık parçaları evin duvarında kullanılan diğer bezemeli parçalar ile birlikte köyün doğusunda kalan Isaura antik kentinden getirilmiştir⁴⁶. Başlığın görünen kısmında kalathos yüzeyini iki sıra akanthus yaprağı çevrelemektedir (Resim 6). Kalathos taban bileziğinin hemen üstünden çıkan alt sıra akanthus yaprakları derin bir biçimde kalıplandırılmış, yaprak damarlarını oluşturan kanallar kalın ve derin matkap oyuğu şeklinde işlenmiştir. Yaprakların sivri uçlu ve uzun olan parmakları alt eksene tam yatay uzatılarak kalathos taban bileziğinden dikey çıkanlarla birleştirilmiştir. Böylece burada özellikle dış tarafta tam geometrik (üçgen) formulu yüzük kısımları oluşmuştur. Alt sıra akanthus yapraklarının arasından çıkan ikinci sıra yaprakların alt yarıları plastik olarak işlenmemiştir.

Üst sıra akanthus yaprakları, stil açısından alt sıra akanthus yaprakları ile uyushmaktadır. Yaprakların yan ve üst yaprak kümeleri kalathos yüzeyinde hemen hemen tamamen çözümlenmiş ve serbest plastik olarak işlenmişlerdir. Öyle ki bunların arkasında, kalathos zemininde siyah gölgeler oluşmaktadır. Kaulisler, üst sıra akanthus yaprakları arasında birer küçük prizma biçimindedir. Kaulis sapının üst bitişini oluşturması gereken kaulis düğümü işlenmemiştir. Kaulis köklerinden iki bölümlü kaplama yaprakları çıkmaktadır. İç taraftaki kaplama yaprakları KB1 ve KB2 no'lu başlıkta olduğu gibi oldukça yüksek işlenmiştir.

KB3 no'lu başlıkta akanthus yapraklarının işlenişinde yoğun ve sert (derin) bir matkap işçiliği gözlenmektedir. Akanthus yaprakları rölyef zemininden çözümlenmiş, böylece yüzeyde güçlü bir ışık gölge etkisi oluşmuştur. Uzun olan yaprak parmaklarının yüzeyi içe doğru eğimli işlenmiş ve derin bir çizgi hattı ile yivlendirilmiştir. Yaprak parmakları üzerinde yer alan kanalcıklar orta damarın her iki yanında bulunan derin kanallara açılmakta iken sadece yukarı yaprak kümesinin kanalcıkları orta damar üzerinde kalmaktadır. Orta yaprak damarı ile yaprak kümeleri arasında yer alan derin kanallar üzerinde matkap artığı kertikler vardır. Başlıkta görülen bu stil özellikleri, yapı yazıtına göre M.S. 178 yılından sonraya tarihlenen Smyrna Agorası başlıkları⁴⁷ ile benzeşmektedir. Bu nedenle KB3 no'lu başlık M.S. 2. yy'ın son çeyreğine tarihlendirilmiştir.

KB1, KB2 ve KB3 no'lu başlıklar Işıklar köyünün kuzeybatısında kalan Zengibar Kalesi (Isaura)'nden getirilmiştir. Aynı malzemedan yapılan başlıklar ölçü ve stil bakımından birlik içindedir. Bu nedenle sözü edilen bu başlıklar aynı atölye tarafından tek bir yapı için şekillendirilmiş olmalıdır. Bugün antik kentte birçok yapının tahrip durumda olması ait olabilecekleri yapılar ile ilgili önerilerimizi güçleştirmektedir. Bununla birlikte H. Swoboda, J. Keil ve F. Knoll tarafından yapılan araştırmada Isaura kentinde Korinth düzeninde inşa edilmiş tapınak planlı anıt mezarların varlığından söz edilmektedir⁴⁸. Korinth başlıklarının boyutları anıt mezarlar için önerilen başlıklardan daha büyüktür. Bu nedenle sözünü ettiğimiz bu başlıkların daha büyük boyutlu dini ya da sosyal bir yapıda kullanılmış olabileceği

⁴⁵ Başlık parçasının oldukça yüksekte olması nedeniyle ölçüleri alınamamıştır.

⁴⁶ Yılmaz 2005, 76, Res. 24d.

⁴⁷ Naumann-Kantar 1950, 107 vd. Lev. 28 a-b.

⁴⁸ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 139-142, Abb. 71-72.

düşünülmektedir⁴⁹. Başlıkların Antoninler Dönemi ile Erken Severuslar Dönemi'ne tarihlenmesi bu düşüncemizi desteklemektedir. Çünkü kırsal bir bölgede yer alan Isaura'da büyük boyutlu yapıların inşasının kısa bir zaman diliminde tamamlanmış olabileceği düşünülmemelidir.

Ion Başlıkları

IB1 No'lu Başlık: Yerel mermerden yapılmış olan başlık, Ömeroğlu (Kuzören) köyünde terkedilmiş bir evin önündeki sundurmada taşıyıcı olarak kullanılmıştır⁵⁰. Başlık, sütun üst kısmı ile birlikte işlenmiş olup, sütundan başlığa yuvarlak kesitli astragal ile geçilmiştir (Resim 7). Volütler arasına üç yumurta işlenmiş, yumurtalar arasındaki ok ya da mızrak uçları betimlenmemiş, bunun yerine bitişik işlenen kabukların alt ve üst kısmında kalan boşluklara “Λ” ve “V” şeklinde betimler yerleştirilmiştir. Kabuk, yumurtanın üst kısmı ile birlikte içe doğru döndürülmüş ve en üstte birleştirilmiştir. Her iki kenarda yer alan yumurtaların üstü yarıya kadar dört yapraklı köşe palmeti ile kapatılmıştır. Klasik Ion başlıklarından farklı olarak bu başlıkta köşe palmetleri bir çanakta değil, volütün üst kısmından çıkmakta ve yaprak uçları yukarıya doğru değil, aşağıya doğru dönmektedir (Resim 7). Volüt yüzeyleri tek kademe ve düz kesitli olarak işlenmiştir. Attik-Ion tipindeki balteus ve yastık kısmının yüzeyi boş bırakılmış, kanalis düz ve derin verilmiştir. Başlık üstte düz, ince plaka şeklindeki bir abakus ile son bulmaktadır.

IB2 No'lu Başlık: Yerel mermerden yapılmış olan başlık, Ömeroğlu (Kuzören) köyünde IB1 no'lu başlık ile birlikte bir evin önündeki sundurmada taşıyıcı olarak kullanılmıştır⁵¹. Başlık, sütun üst kısmı ile birlikte işlenmiş olup, sütundan başlığa tahrip olmuş ince bir profil ile geçilmiştir (Resim 8). Volütler arasına üç tam yumurta işlenmiş, yumurtalar arasındaki ok ya da mızrak uçları betimlenmemiştir. IB1 no'lu başlığın aksine kabuklar arasındaki alanlar boş bırakılmıştır. Kabuk, yumurtanın üst kısmı ile birlikte içe doğru döndürülmüş ve en üstte birleştirilmiştir. Her iki kenarda yer alan yumurtaların üstü yarıya kadar dört yapraklı bir köşe palmeti ile kapatılmıştır; Ancak bu başlıkta palmetler bir çanakta çıkar şekilde betimlenmiştir. Yaprak uçları yukarıya doğru değil aşağıya doğru dönmektedir (Resim 8). Volüt yüzeyleri tek kademe ve düz kesitli olarak işlenmiştir. Attik-Ion tipindeki balteus ve yastık kısmının yüzeyi boş bırakılmış, kanalis düz ve derin verilmiştir. Başlık üstte düz plaka şeklindeki bir abakus ile son bulmaktadır. Başlığın abakus yüzeyinde tek satır, sütun üst kısmında ise iki satır Grekçe yazıt yer almaktadır⁵².

Şimdiki konumuna göre başlığın iç kısımda kalan cephesi daha stilize işlenmiş olup, orta yumurta tam verilmiş, her iki yanda kalan yumurtaların sadece dış kabukları belirtilerek üzeri altı yapraklı köşe palmeti ile tamamen kapatılmış, yaprak uçları yine aşağıya doğru döndürülmüştür. Diğer cepheye nazaran muntazam

⁴⁹ Isaura antik kentinde sütunlu bir caddenin varlığından söz edilmektedir ancak bugün caddenin mimari düzenlemesi ile ilgili hiçbir veri yoktur.

⁵⁰ Yükseklik: 0,38 m, (0,19 m başlık, 0,19 m sütun üst kısmı), Abk. Gen: 0,41 m, Yastık Gen: 0,43 m.

⁵¹ Yükseklik: 0,33 m, (0,21 m başlık, 0,12 m sütun üst kısmı), Abk. Gen: 0,44 m, Yastık Gen: 0,38 m.

⁵² Sütun gövdesindeki yazıtta “(bu başlığı) hatıra olarak adadı” yazmaktadır. Yazıtın çevirisi için Dr. Murat Aydaş'a teşekkür ederiz.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

olmayan bir işçilik sergilemesi nedeni ile orijinalinde de başlığın bu cephesinin iç tarafa geldiği açıktır.

IB1 no'lu başlık ile IB2 no'lu başlıklar arasında ölçüleri ve detay çalışmalarında farklılıklar vardır. Daha küçük boyutlu olan IB2 no'lu başlıkta sütundan başlığa ince bir profil ile geçilmiş, IB1 no'lu başlıkta ise kalın ve gösterişli bir astragal işlenmiştir. IB1 no'lu başlıkta köşe palmetleri volütün üst kısmından çıkarak aşağıya doğru dönmekte iken IB2 no'lu başlıkta bir çanaktan çıkmakta ve yatay uzanmaktadır. Her ikisinde de yaprak uçları Klasik İon başlığından farklı olarak yukarıya doğru değil aşağıya doğru döndürülmüştür. IB1 no'lu başlıkta palmet yaprakları içten gösterilmiş ve yaprak damarları işlenmiş iken IB2 no'lu başlıkta detay çalışmalarına yer verilmemiştir. IB2 no'lu başlığın volütleri sütun kısmından fazlaca taşmaktadır. IB2 no'lu başlığın abakusu daha yüksek, IB1 no'lu başlığın abakusu ise ince plaka şeklindedir. Boyutlarının yanı sıra detay çalışmalarında görülen bu farklılıklardan dolayı IB1 no'lu başlık ile IB2 no'lu başlık aynı yapıya ait değildir. IB2 no'lu başlık gösterdiği stil özellikleri bakımından IB1 no'lu başlıktan sonra, olasılıkla da bu başlığa bakılarak çalışılmıştır.

Volütler arasına işlenen üç yumurtanın kabuklarının üstte birleşerek kabukla birlikte yumurtanın oval bir form alması ve aralarına ok ya da mızrak uçlarının işlenmemiş olması, başlıktaki dejenerasyonun göstergesidir. Benzer örneklerine Lykos Vadisi'ndeki Laodikeia antik kentinde rastlanan başlıklar Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁵³. Suriye Bölgesi, Bostra Güney Hamamı'nın sütunlu avlusuna ait Severuslar Dönemi İon başlıklarında⁵⁴ ve Dānā anıt mezarının M.S. 3. yy'a tarihlendirilen İon başlıklarında⁵⁵ yumurtanın işlenişi IB1 ve IB2 no'lu başlıklar ile aynıdır. Bu bölgede yumurtaların işlenişi sadece İon başlıkları ile sınırlı olmayıp diğer mimari dekorasyonlarda da sıkça kullanılmıştır. Bu nedenle yumurta kabuklarının üstte birleştirilmesi, Suriye etkili bir uygulamanın yansıması olarak yorumlanabilir. IB1 no'lu başlıkta köşe palmetlerinin bir çanaktan değil de volütün üst kısmından çıkması ve her iki başlıkta yaprak uçlarının aşağıya doğru dönmeleri Klasik İon mimarisinden farklı uygulamalardır. Hadim'de çay bahçesinde yer alan ve stil açısından IB1 ve IB2 no'lu başlıklar ile birlik içinde olan İon başlığında⁵⁶ yumurtaların işlenişinin IB1 ve IB2 no'lu başlık ile aynı olması bölgesel bir uygulamanın, köşe palmetlerine ait yaprak uçlarının aşağıya doğru değil de yukarıya doğru döndürülmüş olması ise usta tercihi olduğunun göstergesidir.

Arşitrav Bloğu: Işıklar köyünde Mehmet Taşpınar'a ait evin dış duvarında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Yerel mermerden yapılmış olan arşitravın yüzeyi üç fasciaya ayrılmış, fascia geçişleri inci-payet dizisi ile verilmiştir⁵⁷ (Resim 9). Taç kısmı tamamen kırık olduğundan buradaki betim belli değildir. Ancak benzer örneklerden hareketle yumurta dizisi olabileceği düşünülmektedir.

Fascia geçişlerine işlenen inci-payet dizisi iki inci ile uzun bir payetten oluşmaktadır. Lykia-Pamphylia türü olarak adlandırılan bu dizimin uygulanması,

⁵³ Bingöl 1980, 37, Taf. 18, 170-180.

⁵⁴ Freyberger 1989, 56, Taf. 13c.

⁵⁵ Strube 1993, 15, Taf. 6e.

⁵⁶ Scarborough 1996, Res. 10.

⁵⁷ Yük: 0,37 m (1. fascia yük: 0,09 m, 2. fascia yük: 0,10 m, 3. fascia yük: 0,11 m.), Gen: 0,70 m.

bölgesel etkileşimin yansıması olarak yorumlanabilir⁵⁸. Fascia geçişlerine işlenen inci-payet dizisinin stili Sagalassos Antoninus Pius Tapınağı⁵⁹ ve Antoninus Pius Kutsal Alan Propylon'u⁶⁰, Limyra Tiyatrosu⁶¹, Aspendos Tiyatrosu⁶², Side Agorası Yuvarlak Yapı⁶³ ve Apollon Tapınağı⁶⁴, Perge Tiyatro Nymphaeumu⁶⁵ ile Kremna Marcus Aurelius Tapınağı⁶⁶ inci-payet dizileri ile benzeşmektedir. Sözü edilen bu yapılarda payetlerin boyları uzamış ve inciler ile aralarındaki bağlantı ince ipçikler ile verilmiştir. Yukarıda sözü edilen yapıların Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmiş olması ve inci-payetlerin stil özellikleri, arşitrav bloğunun Antoninler Dönemi'ne tarihlendiğinin göstergesidir. Işıklar köyünde yer alan KB1 ve KB2 no'lu Korinth başlıkları ile aynı döneme tarihlenmesi Zengibar Kalesi'nde Antoninler Dönemi imar faaliyetlerine işaret etmektedir.

Friz Bloğu: Yazdamı köyünde, köyün girişindeki bir çeşmede devşirme malzeme olarak kullanılan friz bloğu yerel mermerden yapılmış olup, küçük bir parçası günümüze kadar ulaşabilmiştir⁶⁷. 1938 yılında yapılan çeşmede kullanılan bloğun nereden getirildiği bilinmemekte; Ancak köylüler tarafından Zengibar Kalesi'nden getirilmiş olabileceği ifade edilmektedir. Bloğun mevcut kısmında altta üç akanthus yaprağı, onun üstünde, akanthus yapraklarının bittiği noktadan çıkar şekilde betimlenmiş dil motifleri yer almaktadır (Resim 10). Oldukça tahrip olmuş olan taç kısmına ise yumurta dizisi işlendiği, yumurtalar arasına ok uçlarının yerleştirildiği seçilebilmektedir. Akanthus yapraklarından ikisinde alt yaprak uçlarının konturları belirlenmiş olmasına karşın açılmamıştır. Bu da friz bloğunun tam bitirilemediğinin göstergesidir.

Yazdamı köyünde bulunan friz bloğu, H. Swoboda, J. Keil ve F. Knoll tarafından Isaura'da yapılan araştırmada restitüsyonu hazırlanmış olan Korinth düzenindeki tapınak planlı anıt mezarın friz bloğu ile aynıdır⁶⁸. Genel kompozisyon ve ölçü bakımından değerlendirdiğimizde sözünü ettiğimiz bu friz bloğunun anıt mezara ait olabileceği düşünülmektedir. Ancak bugün bununla ilgili veriler elde edilememiştir.

⁵⁸ Yumurta dizisi ile birlikte kullanılan inci-payetlerde, genellikle çanağın altına iki yassı, ok ucuna ya da iki çanak arasına bir uzun boncuk denkleştirilerek yapılan düzenli ve düzensiz dizimden oluşur. Geç Antoninler Dönemi'nden başlayarak çanakların seyrek dizilmelerine paralel olarak boncukların da boyları uzamıştır. Bu dizim, M.S. 130 yılından itibaren Anadolu'da sevilerek kullanılmıştır. En yaygın kullanım alanının Lykia ve Pamphylia bölgeleri olması nedeni ile bu isimle anılmaktadır (Karaosmanoğlu 1996, 57, Lev. 22 a-b, 23 a-b, 24 a-b, 25 a, 27 a-b, 28 b, 29 a).

⁵⁹ Vandeput 1997, 64-77, Pl. 25.2-5, 27.2, 28.3.

⁶⁰ Vandeput 1997, 78-82, Pl. 34.1-2.

⁶¹ Borhardt 1977, 93, Res. 33; Karaosmanoğlu 1996, Lev. 27.b.

⁶² Lanckoronski 1890, Taf. 86-87; Can 2005, Res. 4a-b, 10-16.

⁶³ Mansel 1978, 166; Karaosmanoğlu 1996, Lev. 28.a.

⁶⁴ Mansel 1958, 213-214; Karaosmanoğlu 1996, Lev. 29.b.

⁶⁵ Mansel 1975a, 367-372, Taf. 67-70; Karaosmanoğlu 1996, Lev. 32b.

⁶⁶ Mitchell 1995, 108-109, Pl. 49-51.

⁶⁷ Yük: 0,48 m, Gen: 0,87 m.

⁶⁸ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 139-142, Abb. 72.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

Friz üzerindeki kompozisyon Hellenistik Dönem'de ante ve sütun başlıklarında kullanılmış⁶⁹, sonrasında Augustus Dönemi'nde tekrar moda olmuştur. Ephesos Agorası Doğu Salonu, Magnesia Kapısı ve Scholastika Hamamı ile Tiyatro arasındaki mermer caddede bulunan başlıklar akanthus ve dil motifi bezemelidir⁷⁰. Stratonikeia Tiyatrosu'nun Korinth başlıklarında ise akanthus yapraklarının arkasına, zeminden çıkar şekilde yaprak motifleri yerleştirilmiştir⁷¹.

Akanthus yaprakları ile dil motifinden oluşan kompozisyonun en yaygın kullanımı Hadrian Dönemi ve hemen sonrasında görülmektedir. Ephesos Celsus Kütüphanesi'nin⁷² ve Hadrian Kapısı'nın kompozit başlıklarında⁷³; Pergamon Trajan Tapınağı podyumu ve frizinde, tapınağın etrafını çevreleyen sundurmanın başlıklarında⁷⁴; Dionysos Tapınağı cella duvarı üzerine gelen geisonda⁷⁵, Asklepion'daki kutsal yolun kompozit başlıklarında⁷⁶ Aizonai Zeus Tapınağı cella duvarının üzerine gelen frizde⁷⁷ akanthus yapraklarının arkasına dil motifi işlenmiştir. Karia Bölgesi'nden Aphrodisias Tetrasyonu doğu cephe duvar frizinde⁷⁸ ve Hadrian Hamamı korniş bloğunda⁷⁹; Mylasa Gümüşkesen Mezar Anıtı'nın Korinth başlıkları ve Baltalı Kapı'nın kemer başlıklarında⁸⁰ aynı kompozisyon söz konusudur. Akanthus yaprağı ile dil motifinden oluşan kompozisyon Phrygia Bölgesi'nde yer alan Apollon Lermenos Tapınağı Korinth başlıklarında da görülmektedir⁸¹. Benzer örnekler Pamphylia Bölgesi'nden Antalya Hadrian Kapısı kompozit başlıklarında⁸², Perge F3 Nymphaeumu Korinth başlıklarında⁸³, Side P Tapınağı'nın batı portüğünün frizinde⁸⁴ görülmektedir. Pisidia Bölgesi'nden Sagalassos Antoninus Pius Kutsal Alanı Propylonu frizinde⁸⁵, Kremna'da Agoranın yanındaki küçük propylonun frizi ile sütunlu caddeye ait olduğu düşünülen friz bloğunda⁸⁶ ve Termessos (N1) Korinth Tapınağı'nın frizinde⁸⁷ aynı dekorasyon söz konusudur. Sözü edilen bu yapılar Hadrian Dönemi ile Antoninler Dönemi'ne tarihlenmektedir.

⁶⁹ M.Ö. 2. yy ortasına tarihlenen Pergamon Üst Teras Gymnasionu sütun ve ante başlıklarında aynı kompozisyon söz konusudur. Bkz. Rumscheid 1994, Taf. 131, Res. 221.1. Atina Rüzgar Kulesi'nin başlıklarında da alta bir sıra akanthus yaprağı yer almaktadır. Bkz. Coulton 1976, 123, Fig. 31g.

⁷⁰ Alzinger 1974, 93-94, Abb. 124-126.

⁷¹ Rumscheid 1994, Taf. 183, Res. 345.3.

⁷² Strocka 1988, 291-307, Taf. 40.

⁷³ M.S. 115-125 yıllarına tarihlendirilen yapı için bkz. Thür 1989, Taf. 15-18, Abb. 29-36.

⁷⁴ M.S. 123-129 yıllarına tarihlendirilen yapı için bkz. Stiller 1895, 40, Pl.10; Koenigs-Radt 1979, Taf. 116.1; Strocka 1988, Taf. 43.5; Heilmeyer 1970, 93-94, Taf. 27.2.

⁷⁵ Strocka 1988, Taf. 44.2.

⁷⁶ Başaran 1999, 19-21, Res. 11.

⁷⁷ Naumann 1979, Abb. 9, Taf. 47.b.

⁷⁸ Yegül 1986, 138; Paul 1996, 201-216, Abb. 3.

⁷⁹ Strocka 1981, 27.

⁸⁰ Mimari bezemelerinden hareketle Hadrian Dönemi'ne tarihlendirilen yapılar için bkz. Thür 1989, 107-108, Abb. 166-169.

⁸¹ Akıncı-Yıldız 2006, 98-104.

⁸² Lanckoronski 1890, 20-24, Res. 10.

⁸³ Geç Hadrian Dönemi'ne tarihlendirilen yapı için bkz. Mansel 1975b, 83-92, Abb. 47-63.

⁸⁴ Mansel 1978, 137-139, Res. 153.

⁸⁵ Vandeput 1997, 78-82, Pl. 35.1.

⁸⁶ M.S. 150 yıllarına tarihlendirilen yapı için bkz. Mitchell 1995, 107-108, Fig. 28, Pl. 48, 83.

⁸⁷ Lanckoronski 1890, Taf. 6. Literatüre "Korinth Tapınağı" olarak geçen yapının ihtiyarlar ya da gençler meclisi binası olabileceği ileri sürülmektedir. Bkz. Büyükkolancı 1998, 118, Res. 6.

Friz bloğunun yüzeyine işlenen akanthus yaprakları sık bir biçimde yerleştirilmiş, aralarda boşluk bırakılmamıştır. Akanthus yapraklarının üst ucu friz tacına kadar uzatılmamış, arkada kalan boşluğa, akanthus yapraklarının bittiği noktadan çıkan dil motifleri işlenmiştir. Akanthus yaprakları derin bir biçimde kalıplandırılmış olup, alçak ve geniş bir yapıya sahiptir. Yaprak damarlarını oluşturan kanallar kalın ve derin matkap oyuğu şeklindedir. Yaprakların sivri uçlu ve uzun olan parmakları yanlara doğru paralel uzatılarak komşu yaprak uçlarıyla birleştirilmiş, yaprak parmakları arasında oluşan gözler ise ince uzun bir form almıştır. Yaprakların biçimi ve stil özellikleri, M.S. 128-129 yıllarına tarihlenen Antalya Hadrian Kapısı⁸⁸ ile mimari bezemelerinden hareketle Hadrian Dönemi'ne tarihlendirilen Mylasa Baltalı Kapı'nın⁸⁹ kemer başlıkları ile benzeşmektedir. Düz bir yüzeye işlenmiş ve alt kısmı içbükey yuvarlaklar ile kapatılmış olan dil motifinin profili Ephesos Celsus Kütüphanesi korniş blokları ile aynıdır⁹⁰. Taç kısmına işlenen yumurtalarda, Hadrian Dönemi stil özelliğinin yansıması olarak, çanak yumurtayı çevreleyen bir kabuk görünümünde işlenmiş ve çanak ile yumurta arasındaki derin oygu alta doğru daralarak devam ettirilmiştir⁹¹. İlk kez Flaviuslar Dönemi'nde görülmeye başlanan, alt silme ile kaynaşan çanakların birer iççikle yumurtaya bağlanması⁹², friz bloğunda çok ince iççik yerine daha kalın bir köprü ile sağlanmıştır. Bu da friz bloğunun M.S. 2. yy'ın 2. çeyreğine tarihlendiğine işaret etmektedir.

Akanthus yaprakları ve dil motifinden oluşan betim bilinen örneklerin birçoğunda Korinth başlıklarında kullanılmıştır; Ancak Pisidia örneklerinin tamamında, Pamphylia örneklerinin ise bir kısmında frize işlenmiştir. Bu da dönemin bir modası olan bu mimari dekorasyonun, bölgesel etkileşimin sonucu olarak Isauria Bölgesi'nde friz bloğuna uygulanmış olduğunun göstergesidir.

Akroterler

Tepe Akroteri: Yerel kireçtaşından yapılmış olup üçgen formlu, düz yüzeylidir. Akroterin ön cephesine altta akanthus yaprağı ve akanthus yaprağının her iki yanında oluşan boşluğa birbirinin tersi kapalı yarım palmetler işlenmiştir. Akroterin üst kısmında, akanthus yaprağının arkasından çıkar şekilde betimlenmiş kapalı palmet yer almaktadır. Palmetin eksen yaprağı akanthus yaprağının orta damarı ile aynı aksa yerleştirilmiştir. Eksen yaprağının her iki yanında küme oluşturmuş üçer taç yaprak yer almaktadır. Bu taç yaprak kümesi yukarı doğru kıvrılarak devam etmekte ve eksen yaprağına yaslanmaktadır. Alttan ilk yaprağın ucundan çıkan dört taç yaprağı ise tam tersi, aşağıya doğru inmekte ve üçgen formundaki akanthus yaprağının etrafında oluşan boşluğu doldurarak, her iki köşeden çıkan yarım palmetlere ulaşmaktadır. Akroterin altında tek dübel deliği yer almaktadır (Resim 11).

Köşe Akroterleri

⁸⁸ Lanckoronski 1890, 14.

⁸⁹ Thür 1989, 107-108.

⁹⁰ Karagöz-Radt-Rheidt 1986, 137, Abb. 15.b.

⁹¹ Naumann 1979, Taf. 57; Pülz 1989, 104-105, Taf. 18-20; Karaosmanoğlu 1996, 39 vd., Lev. 20b, 21a-b; Vandeput 1997, Lev. 25.2-5, 71.3, 73.2, 79.4, 80.2.

⁹² Karaosmanoğlu 1996, 33 vd., Lev. 12b vd.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

KA1 No'lu Köşe Akroteri: Ömeroğlu (Kuzören) köyünde bir evin ahırında yer alan köşe akroteri yerel kireçtaşından yapılmış olup, üç cepheli olarak şekillendirilmiştir. Akroterin ön cephesinin alt kısmına arka arkaya üç akanthus yaprağı işlenmiştir. Akanthus yapraklarının her iki yanında, akanthus yapraklarının arkasından çıkar şekilde betimlenen kapalı palmet yer almaktadır. Kalın işlenen palmetin eksen yaprağı, akanthus yaprağının orta damarı ile aynı aksa yerleştirilmiştir. Eksen yaprağının her iki yanında küme oluşturan üçer taç yaprak yukarı doğru kıvrılarak devam etmekte ve eksen yaprağına yaslanmaktadır. Her iki cepheye, palmetin alttaki ilk yaprağından çıkan, üç kıvrımlı bitkisel bir filiz işlenmiştir. Bu filizin altında oluşan boşluğa zeminden çıkan bir spiral, spiralin arkasına ise bir çanaktan çıkan filiz betimlenmiştir (Resim 12). Bezemeler yüksek kabartma tarzında işlenmiş olup, özellikle palmet taç yaprakları arasında derin boşluklar oluşmuştur.

KA2 No'lu Köşe Akroteri: Yerel kireçtaşından yapılmış olup, üç cepheli olarak şekillendirilmiştir. Akroterin ön cephesinde alta akanthus yaprağı, üste akanthus yaprağının arkasından çıkar şekilde kapalı palmet işlenmiştir. Palmetin eksen yaprağı kalın verilmiş olup akanthus yaprağının orta damarı ile aynı aksa yerleştirilmiştir. Eksen yaprağının her iki yanında küme oluşturmuş üçer taç yaprak yer almaktadır. Bu taç yaprak kümesi yukarı doğru kıvrılarak devam etmekte ve eksen yaprağına yaslanmaktadır. Altan ilk yaprağın uç kısmına üç kıvrımlı bitkisel bir filiz işlenmiştir. Bu filizin hemen altında düz bir kemerden çıkan dört palmet yaprağı aşağıya doğru inmekte ve üçgen formundaki akanthus yaprağının etrafında oluşan boşluğu doldurarak alt sınıra dayanmaktadır (Resim 13).

Genel kompozisyon ve stil özellikleri bakımından birlik içinde olan tepe akroteri ile köşe akroterleri arasında detaylarda farklılıklar görülmektedir. Her üç akroterde de akanthus yaprağı formu, işçiliği ve gözlerin betimlenişi aynıdır; Ancak KA1 no'lu akroter, üç sıra akanthus yaprağının işlenmiş olması bakımından tepe akroteri ve KA2 no'lu köşe akroterinden ayrılmaktadır. Akanthus yaprağının arkasından çıkan kapalı palmet motifinde aşağıya doğru ters devam eden palmet taç yaprakları tepe akroterinde alttaki taç yaprağından çıkmakta iken KA2 no'lu akroterde alt yaprak bir filiz ile sonlandırılmış ve aşağıya doğru devam eden palmet taç yaprakları üsttekenden bağımsız bir şekilde, dikdörtgen formlu düz bir kemerden çıkmaktadır. Tepe akroterinde görselliği artırmak amacı ile akanthus yaprağının her iki yanına birbirinin tersi yöne bakan yarım palmetler işlenmiştir. Detaylarda görülen bu farklılıklara karşın genel kompozisyon ve stil özellikleri bakımından birlik içinde olan tepe akroteri ile KA2 no'lu köşe akroterinin aynı yapıya, KA1 no'lu köşe akroterinin ise farklı bir yapıya ait olabileceği düşünülmektedir.

KA1 ve KA2 no'lu köşe akroterlerinde ve tepe akroterinde akanthus yaprakları Antoninler Dönemi'nin canlı, doğal ve ışık-gölge etkili bezeme anlayışına uygun biçimde işlenmiştir. Akanthus yaprakları rölyef zemininden çözülmüş, böylece yüzeyde güçlü bir ışık gölge etkisi oluşmuştur. Yaprak çerçevesi sivri uçlu yaprak parmakları ile şekillendirilmiş, yaprak parmaklarının yüzeyi içe doğru eğimli işlenmiş ve derin bir çizgi hattı ile yivlendirilmiştir. Kapalı palmetlerde görülen zeminden çözülmüş, canlı, diri örge yapısı, orak biçimli taç yapraklarının uçlarından birbirlerine dokunmalarıyla aralarda oluşan derin ve kapalı boşluklar, palmet yaprak

uçlarının içe doğru kıvrılarak düğümlenmesi ve akroterlerin geneline hakim olan barok yapı, Antoninler Dönemi stil özelliklerinin yansımasıdır⁹³. Kapalı palmet yapraklarının işlenişi, Antoninler Dönemi'ne tarihlenen Ephesos Vedius Gymnasiumu⁹⁴, Tiyatro Gymnasiumu, Serapis Tapınağı⁹⁵, Liman Hamamı, Doğu Gymnasiumu⁹⁶, Pergamon Asklepios Tapınağı⁹⁷ ve Perge Agorası⁹⁸ ile stil açısından birlik içindedir. Altta akanthus yaprağı ile birlikte kullanılan anthemion dizini ise Termessos Tiyatrosu'nda alt katın sima kuşağında karşımıza çıkmaktadır⁹⁹.

Kabartmalı Blok: Ömeroğlu (Kuzören) köyünde¹⁰⁰ Sait Bilge'ye ait evin bahçesinde yer almaktadır. Yerel kireçtaşından yapılmış olan bloğun alt tarafı düz, üst tarafı yuvarlak kesilmiş, ön cephesine yüksek kabartma tarzında Medusa başı işlenmiştir¹⁰¹. Baş cepheden betimlenmiş, saçları Didyma Apollon Tapınağı'nda olduğu gibi iri dalgalı olarak verilmiş, saçların arasından aşağıya inen iki yılan boyun altında birbirlerine bağlanmıştır. Yüz geniş ve yuvarlak, dudaklar dolgun ve kapalı, nasolabial kıvrımlar geniş ve yüzeysel işlenmiş, kaşlar yay şeklinde verilmiştir (Resim 14).

Antik dönemde çok geniş bir coğrafi dağılım alanı bulunan Medusa başının en yaygın kullanımı mezar mimarisinde görülmektedir. Mezar ikonografisinde çok önemli bir yeri olan Medusa başı mezarlarda, korkunç görünümü ile mezarı rahatsız edecek kişilerden koruması (apotropaik) amacı ile betimlenmiştir¹⁰². Medusa başının, bölgedeki mezar yapılarında¹⁰³ ve ostotheke gövdelerinin kısa cephelerinde¹⁰⁴ koruyucu olarak betimlenmesi oldukça yaygındır¹⁰⁵. Özellikle Isaura (Zengibar Kalesi) Ulupınar Nekropolü'ndeki üç görkemli kaya mezarının girişinde Medusa başının yer alması, bu bölgedeki kullanımın yaygınlığını göstermektedir¹⁰⁶. Hadim'de bulunan 0,55 m yüksekliğinde, 0,43 m genişliğindeki, oldukça büyük boyutlu Medusa başının da bu bölgedeki önemli bir anıttan koparılmış olması muhtemeldir¹⁰⁷. Isaura'daki "Altıgen Yapı"da, büyük boyutlu tek tavan kasetinin ortasına işlenmiş olan Medusa başı¹⁰⁸, Hacılar köyünde, M. Keser'e ait evin

⁹³ Başaran 1995, 48-49; Can 2005, 91-93, Res. 7-8.

⁹⁴ Strocka 1981, 29, Res. 54; Başaran 1989, 59, Res. 14.

⁹⁵ Başaran 1989, 59, Res. 15-16.

⁹⁶ Başaran 1995, 51-53, Lev. 12c-13a.

⁹⁷ Başaran 1995, 48-49, Lev. 11b.

⁹⁸ Mansel 1975b, 76-78, Abb. 38-39.

⁹⁹ Can 2005, 91-93, Res. 7-8.

¹⁰⁰ Burası F. Hild-H. Hellenkemper'in çalışmasında geçmektedir. Ancak burada bulunan eserlerin hiçbirinden söz edilmemiş, üstelik Artanada antik kentine olan uzaklığı yanlış verilmiştir. Bkz. Hild-Hellenkemper 1990, 326.

¹⁰¹ Yük: 0,79 m, Gen: 0,62 m, Der: 0,40 m, Kabartma Yük: 0,20 m.

¹⁰² Cumont 1942, 339.

¹⁰³ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 137, Abb. 63; Scarborough 1991, 358-360; Yılmaz 2005, Res. 76-77, 148 a-g.

¹⁰⁴ Scarborough 1991, 348-360; Baldiran 2005, 67-86; Yılmaz 2005, Res. 9, 95, 96 a-b, 113 a-c, 160 a-d.

¹⁰⁵ Dağlık Kilikia Bölgesi kaya mezarın girişlerinde Medusa başı çok görülen bir motiftir (Bkz. Scarborough 1998, 81-82).

¹⁰⁶ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 137, Abb. 63; Scarborough 1996, 341-342, Res. 14-16.

¹⁰⁷ Scarborough 1996, 341, Res. 9; Yılmaz 2005, 231-232, Res. 125 a-c. 1990 yılında, Hadim merkezdeki futbol sahasında bulunan Medusa başı, önceleri Hadim çay bahçesinde iken yakın zamanda belediyenin bahçesinde koruma altına alınmıştır.

¹⁰⁸ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 127-128, Abb. 47.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

duvarında 0,40 m çapındaki yuvarlak kalkan üzerine betimlenen Medusa başı¹⁰⁹ ile Astra antik kentinde (Bolat Yaylası) bir mimari blok üzerinde yer alan çelenk içine betimlenen Medusa başı¹¹⁰ bölgedeki mimari yapılarda kullanımına ilişkin örneklerdir. Bu verilerden hareketle, Medusa başı kabartmasının yer aldığı bloğun yarım yuvarlak alınlığa sahip bir yapıda alınlık orta bloğu olarak kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

Medusa başı betimi mezar yapılarının yanı sıra, özellikle M.S. 2. yy'da dini ve sosyal yapılarda da yoğun olarak kullanılmıştır¹¹¹. Medusa başının mimaride kullanılmasına ilişkin bilinen en iyi örnek Didyma Apollon Tapınağı'dır¹¹². Hadrian Dönemi yapılarından Kyzikos Hadrian-Zeus Tapınağı'nın cella duvarında, Ephesos Celsus Kütüphanesi üst katın orta alınlığında¹¹³ ve Hadrian Tapınağı'nda yarım yuvarlak alınlığın tympanumunda¹¹⁴, Pergamon Trajan Tapınağı'nın frizlerinde¹¹⁵, Aphrodisias Hamamı Doğu portüğün konsolunda¹¹⁶ Medusa başı kabartması yer almaktadır¹¹⁷. Antoninler Dönemi'ne tarihlenen Side N1 Tapınağı'nın frizlerinde¹¹⁸ ve Nyphaeum'un tavan levhalarında¹¹⁹, Hierapolis Agorası Güney Stoa¹²⁰, Miletos Tiyatrosu¹²¹ ve Faustina Hamamı'na ait arşitravların yüzeyinde¹²², Aspendos Tiyatrosu'nun tavan kasetlerinde¹²³ ve Sagalassos Yukarı Agora Nymphaeum'u yarım yuvarlak alınlığın orta bloğunda¹²⁴ Medusa başı kabartması görülmektedir¹²⁵. Aynı figür Severuslar Dönemi yapılarından Perge Güney Hamamları ve Severuslar Dönemi Propylonu arşitrav soffitlerinde de¹²⁶ kullanılmıştır.

Medusa başının Hadrian ve Antoninler Dönemi'nde sosyal ve dini yapılarda yoğun bir şekilde kullanılmış olması, kabartmanın mezar mimarisinden farklı bir yapıda kullanılmış olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim kabartmalı bloğun oldukça büyük boyutlu olması anıtsal bir yapıda kullanıldığının göstergesidir.

Medusa başında saçlar yüzden belirgin bir matkap işçiliği ile ayrılmış, saç bukleleri tek tek işlenmiş, bukleler derin matkap oyukları ile birbirinden ayrılmıştır. Medusa başında görülen bu stil özellikleri Antoninler Dönemi'ne ait Side N1

¹⁰⁹ Yılmaz 2005, 84, Res. 24b.

¹¹⁰ Yılmaz 2005, 262-263, Res. 147.

¹¹¹ Medusa başı betimi M.S. 1. yy'da Aphrodisias Agora Portikosu ile Side Vespasian Anıtı'nda kullanılmıştır. Aphrodisias için bkz. Erım 1986, Fig. 41; Side için bkz. Mansel 1978, 117-118, Fig. 129.

¹¹² Voigtländer 1975, 131-134, Fig. 27.

¹¹³ Strocka 1988, Taf. 40.1.

¹¹⁴ Akurgal 1987, 129, Res. 223; Bonechi 1989, 33.

¹¹⁵ Stiller 1895, 20-25, Pl. 9-10.

¹¹⁶ Mendel 1914, 191, no: 497.

¹¹⁷ Barattolo 1995, 57-108, Taf. 35.

¹¹⁸ Mansel 1963, 80-81, Abb. 61.

¹¹⁹ Mansel 1963, 54-55, Abb. 38.

¹²⁰ D'andria 2003, 106-108, Res. 90.

¹²¹ Kleiner 1970, 20-21, Taf. 17.

¹²² Kleiner 1970, 20-21, Taf. 16.

¹²³ Can 2005, 102-103.

¹²⁴ Vandeput 1997, Pl. 47.2.

¹²⁵ M.S. 2. yy'a tarihlendirilen Prusias ad Hypium (Konuralp)'daki tapınağın arşitravlarında kullanılan Medusa başı betimi (Anadolu 1970, 98, Res. 317 a-d), Ephesos Medusa Kapısı (Scherrer 2000, 146, Res. 2), İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen ve Yerebatan Sarnıcı'nda devşirme malzeme olarak kullanılan Medusa başları da bu grupta söz edilebilir.

¹²⁶ Abbasoğlu 1994, 21-25, Lev. 38; Recke 2007, 157, Res. 13.

Tapınağı¹²⁷ ve Nyphaeum¹²⁸, Hierapolis Agorası Güney Stoa¹²⁹, Miletos Tiyatrosu¹³⁰ ve Faustina Hamamı¹³¹ medusa başı kabartmaları ile benzerdir. Bu nedenle Medusa başının Antoninler Dönemi'ne ait bir mimari yapıda kullanıldığı düşünülmektedir.

Sonuç

Isauria Bölgesi sınırları içinde kalan Bozkır ve Güneysınır ilçelerine bağlı köylerde tespit edilen 13 mimari blok, Roma İmparatorluğu hakimiyeti altındaki bölgenin, özellikle M.S. 2. yy'a ait mimari uygulamaları ve bölgesel etkileşimleri ile ilgili tespitlerde bulunmamıza yardımcı olmaktadır. Ele alınan mimari bloklar Hadrian Dönemi ile Severuslar Dönemi arasındaki zaman dilimine tarihlenmektedir. Bu da İmparatorluğun refah düzeyine ve bölgedeki siyasi istikrara paralel olarak imar faaliyetlerinin arttığına işaret etmektedir; Çünkü M.S. 2. yy'a kadar bölge sürekli el değiştirmiş, Hardian Dönemi'nde Kilikia Eyaletine dahil edilmiştir¹³². Isaurialılar bunun üzerine Isaura antik kentinde Hadrian onuruna bir zafer takı inşa ettirmişlerdir¹³³. İmparator Antoninus Pius zamanında (M.S. 138-161) ise Isauria Lykaonia ile birleşerek büyük bir eyalet olmuştur¹³⁴. Isaura antik kentinde Marcus Aurelius ve Severus Alexander adına inşa edilmiş olan zafer takılarının varlığı¹³⁵ bu dönemde yaşanan memnuniyetin ve refah düzeyinin yansımasıdır. Değerlendirdiğimiz mimari blokların çoğunluğunun Antoninler Dönemi'ne ait olması, bu dönemde Isaura antik kentinde önceki dönemlere nazaran daha yoğun bir yapılaşma süreci yaşandığına işaret etmektedir.

Çalışmada değerlendirilen mimari bloklar üzerindeki bezeme unsurları bölgenin jeopolitik konumunun getirdiği hareketlilik nedeni ile birçok etkiyi bünyesinde barındırmaktadır. Augustus Dönemi'nden sonra ikinci altın çağını Hadrian Dönemi'nde (M.S. 117-138) yaşayan Anadolu'da, Roma'ya bağlı olmakla birlikte her bölge özgün bölgesel özellikleriyle kendi biçem kronolojisini yaratmıştır. Isauria Bölgesi kendi biçeminin yanı sıra yaşadığı siyasi hareketliliğe paralel olarak komşu bölgelerden de etkilenmiştir. Sütun kaidesi ve sütun tamburu, Olba teritoryumunda görülen anıt sütunlu mezar mimarisinden alınmıştır. Bölgede tespit ettiğimiz örnekler Klasik mimaride kullanılan kaide tipi ve yivli sütun tamburu ile kendi stilini yansıtmaktadır. Isaura antik kentinden Işıklar ve Hacılar köyüne taşınmış olan Korinth başlıklarında Anadolu unsurlar Suriye ve İsrail Bölgesi'nin stili ile birleştirilerek uygulanmıştır. M.S. 2. yy'da Suriye-İsrail Bölgesi'nde etkinlik gösteren Aphrodisias Bezeme Okulu ustalarının Anadolu'ya taşıdıkları bu stil¹³⁶ aynı dönemde Kilikia, Pamphylia, Lykaonia, Phrygia ve Mysia bölgelerinde de karşımıza

¹²⁷ Mansel 1963, 80-81, Abb. 61.

¹²⁸ Mansel 1963, 54-55, Abb. 38.

¹²⁹ D'andria 2003, 106-108, Res. 90.

¹³⁰ Kleiner 1970, 20-21, Taf. 17.

¹³¹ Kleiner 1970, 20-21, Taf. 16.

¹³² Ramsay 1960, 417 vd.

¹³³ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 131-132, Abb. 54-56; Yılmaz 2005, 150-151, Res. 73a-c.

¹³⁴ Ramsay 1960, 418; Hall 1968, 60 vd.

¹³⁵ Swoboda-Keil-Knoll 1935, 125-126, Abb. 45-46, 129-130.

¹³⁶ Aphrodisias Bezeme Okulu ustalarının Filistin Bölgesi'nde çalışmaya başlamaları, ürünlerini vermeye başladıkları ilk dönem ile paralellik gösterir (Fischer 1990, 42).

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

çıkılmaktadır. Bu da bölgeler arası etkileşim sonucu stilin yayılım alanını göstermesi açısından önemlidir.

Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Ion başlıkları Suriye mimari geleneğini yansıtmaktadır. Bu stil Anadolu'da Suriye kuruluşu bir kent olan Lykos Vadisi'ndeki Laodikeia antik kentinde de uygulanmıştır. Başlıkların her ikisinde de yumurtaların üstünü örten yarım köşe palmetlerine ait yaprak uçlarının aşağıya doğru dönmesi, ustaların kendi stilini de yansıtmaya çabası içinde olduklarını göstermektedir. Arşitrav bloğunda Lykia-Pamphylia, friz bloğunda Pamphylia ve Pisidia, akroterlerde ise yine Pamphylia etkileri ağır basmaktadır. M.S. 2. yy'da yaşanan yoğun yapılaşma sürecinde bölgenin mimari bezemeleri üzerinde özellikle Suriye-İsrail ve Pamphylia bölgelerinin bezeme tarzının etkin bir rol oynadığı gözlenmektedir.

Isauria Bölgesi'nde çalışan ustaların yerel bir atölye mensupları mı yoksa dışarıdan gelen ustalar mı olduğu açık değildir; Ancak özellikle Hadrian Dönemi'nden itibaren bütün Anadolu'da görülen yoğun imar faaliyetleri sonucu oluşan pek çok yerel bezeme okulları dikkate alındığında¹³⁷ bölgede küçük çaplı da olsa faaliyet gösteren bir mimari bezeme okulunun varlığı düşünülebilir. Isauria Bölgesi'nin korsanlıkla uğraşması ve fakir olması gibi nedenlerden dolayı mimari yapılaşması diğer bölgelere nazaran daha azdır. Yine de bölgede inşa edilen yapılar için taş ustalarının sürekli başka bir bölgeden sağlanmış olması zaman ve ekonomi açısından mümkün değildir. Bölgede yapılan araştırmalarda yerel heykeltıraşlardan söz edilmesi¹³⁸ devam edecek olan çalışmalarla yerel bir bezeme okulunun varlığının tespit edilmesini de mümkün kılmaktadır.

Kaynakça

H. Abbasoğlu, Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri, Ankara, 1994.

E. Akıncı-H. Yıldız, "Menderes Vadisi'nde Bir Kefaret Merkezi: "Apollon Lairbenos Kutsal Alanı"", Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu 2, Denizli, 2006, 98-104.

E. Akurgal, Griechische und römische Kunst in der Türkei, München, 1987.

W. Alzinger, Augusteische Architektur in Ephesos, Wien, 1974.

M.U. Anabolu, Küçük Asya'da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları, İstanbul, 1970.

B. Andreae, Römische Kunst, Freiburg, 1973.

A. Baldıran, "Taşkent-Avşar Ostotekleri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 2005, 67-86.

A. Barattolo, "The Temple of Hadrian-Zeus at Cyzicus. A New Proposed Reconstruction for a Fresh Architectonic and Ideological Interpretation", *IstMitt* 45, 1995, 57-108.

C. Başaran, "Anadolu Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesinde Tip Gelişimi", *TAD* 28, 1989, 53-72.

C. Başaran, Anadolu Mimari Bezemeleri: Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi, Erzurum, 1995.

C. Başaran, "Kyzikos Korinth Başlıkları", *TAD* 31, 1997, 1-52, Res. 1-40.

¹³⁷ Heilmeyer 1970, 102-104; İdil 1984, 33-34; Pülz 1989, 453; İdil 1997, 163; Vandeput 1997, 183-189.

¹³⁸ Şahin 1997, 75-87; Yılmaz 2005, 222-223,

- C. Başaran, Anadolu Kompozit Başlıkları, İstanbul, 1999.
- C. Berns, “Ein Säulenmonument in der Nekropole von Knidos”, *Ramağan Özgan’a Armağan*, 2005, 29-43.
- O. Bingöl, Das Ionische Normalkapitell in Hellenistischer und Römischer Zeit in Kleinasien, *IstMitt Beih.* 20, 1980.
- W. Blümel, Die Inschriften von Knidos I, *IK 41*, 1992.
- C.E. Bonechi, Ephese, Roma, 1989.
- J. Borchardt, “Limyra: Bericht über die Abschlusskampagne 1974”, *TAD 24*, 1977, 85-110.
- M. Büyükkolancı, “Termessos N1 Yapısı”, *Adalya II*, 1998, 116-126.
- W. M. Calder, “The Site of Isaura Nova” *JHS 48. II*, 1928, 220-221.
- B. Can, “Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri”, *Adalya VIII*, 2005, 89-120.
- J.J. Coulton, The Architectural Development of the Greek Stoa, Oxford, 1976.
- J. J. Coulton, “Oinoanda: The Agora”, *AnatSt 36*, 1986, 61-90.
- F. Cumont, Recherches sur le symbolisme funeraire des romains, Paris, 1942.
- F. D’andria, Hierapolis (Pamukkale) Arkeoloji Rehberi, İstanbul, 2003.
- F.K. Dörner, “Ein Drehbohrgeraet löst das Problem der sepulkralen Kultanlage auf dem Karakuş”, *Antike Welt 6* (Sondernummer), 1975, 60-63.
- F.K. Dörner, Kommagene, Köln, 1981.
- M. Durukan, “Monumental Tomb Forms in the Olba Region”, *AnatSt. Vol. 55*, 2005, 107-126.
- K.T. Erim, Aphrodisias, City of Venus Aphrodite, London, 1986.
- M.L. Fischer, Das korinthische Kapitell im Alten Israel in der hellenistischen und römischen Periode: Studien zur Geschichte der Baudekoration im Nahen Osten, Mainz, 1990.
- M.L. Fischer-M. Magaritz-Z. Pearl, “Isotopic and artistic analysis of Corinthian marble capitals from Caesarea: A Case Study”, *Caesarea Papers JRA Supply. 5* (Ed: R.L. Vann), 1992, 214-221.
- K.S. Freyberger, “Untersuchungen zur Baugeschichte des Jupiter-Heiligtums in Damaskus”, *DaM 4*, 1989, 61-86.
- K.S. Freyberger, Stadtrömische Kapitelle aus der Zeit von Domitian bis Alexander Severus: Zur Arbeitsweise und Organisation stadtrömischer Werkstätten der Kaiserzeit, Mainz, 1990.
- A. von Gerkan-F. Krischen, Thermen und Palaestren (Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, I,9) Berlin, 1928.
- A.S. Hall, “Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia”, *AnatSt. 18*, 1968, 57-92.
- W.D. Heilmeyer, Korinthische Normalkapitelle: Studien zur Geschichte der römischen Architekturdekoration, *16. Ergb. RM*, 1970.
- F. Hild-H. Hellenkemper, Tabula Imperii Byzantini 5, Kilikien und Isaurien I-II, Wien, 1990.
- W. Hoepfner, “Architektur in Kommagene”, *Antike Welt 6* (Sondernummer), 1975, 43-50.
- V. İdil, “Stratonikeia’da (Eskihisar) Kentin Kuzey Kapısının İç Kesimindeki Korinth Başlığı”, *VIII. TürkTK*, Ankara, 1979, 477-486.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

- V. İdil, "Anadolu'da Roma İmparatorluk Çağı Korinth Başlıkları", *Anadolu XX*, 1984, 1-49.
- V. İdil, "Kaunos'tan bir Korinth Başlığı", *Ekrem Akurgal'a Armağan-Anadolu XXIII*, 1997, 159-165.
- I. Kader, Propylon und Bogentor, *DaF 7*, Mainz, 1996.
- D. Kaplan, "Korykos Antik Kentinin ve Kilikia Bölgesinin Korinth Sütun Başlıkları", *Olba XIV*, 2006, 89-112.
- Ş. Karagöz-W. Radt-Kl. Rheidt, "Ein Römischer Grabbau auf dem Niyazitepe bei Pergamon", *IstMitt 36*, 1986, 99-160, Taf. 28-49.
- M. Karasmanoğlu, Roma Çağı Yumurta Dizisi, Erzurum, 1996.
- J. Keil-A. Wilhelm, Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien, *MAMA III*, Manchester, 1931.
- G. Kleiner, Das Römische Milet, Bilder aus der griechischen Stadt in römischer Zeit, (Sitzungsberichte der wissenschaftlichen gesellschaft an der johann wolfgang goethe-universität Frankfurt/Main Band 8, Nr. 5, Jahrgang 1969), Wiesbaden, 1970.
- W. Koenigs-W. Radt, "Ein kaiserzeitlicher Rundbau (Monopteros) in Pergamon", *IstMitt 29*, 1979, 317-324, Taf. 93-123.
- K. G. Von Lanckoronski, Städte Pamphyliens und Pisidiens, Band I: Pamphylien, 1890.
- A.M. Mansel, "1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar", *Bulleten 22*, 1958, 214-240.
- A.M. Mansel, Die Ruinen von Side, Berlin, 1963.
- A.M. Mansel, "Die Nymphaeen von Perge", *IstMitt 25*, 1975, 367-372.
- A.M. Mansel, "Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972", *AA 1975*, 49-96.
- A.M. Mansel, Side. 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları, Ankara, 1978.
- G. Mendel, Musees Imperiaux Ottomans. Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines II, Constantinople, 1914.
- S. Mitchell, Cremna in Pisidia. An ancient City in Peace and War, Chippenham, 1995.
- R. Naumann, Der Zeustempel zu Aizanoi (Denkmäler antiker Architektur 12), Berlin, 1979.
- R. Naumann-S. Kantar, Kleinasien und Byzanz, *IstForsch 17*, 1950.
- G. Paul, "Die Anastylose des Tetracylons in Aphrodisias", *Aphrodisias Papers 3* (Ed: C. Roueché-R.R.R. Smith), 1996, 201-216.
- A. Peschlow-Bindokat, "Zur Säulenstraße von Pompeiopolis in Kilikien", *IstMitt 25*, 1975, 373-392, Taf. 71-82.
- S. Pülz, "Zur Bauornamentik des Zeus Tempels von Euromos" *IstMitt 39*, 1989, 451-453.
- W.M. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası (Çev: M. Pektaş), İstanbul, 1960.
- M. Recke, In loco Murtana, ubi olim Perge sita fuit: Pamphylia'daki Arkeolojik Araştırmaların Başlangıcı ve Gustav Hirschfeld'in 1874 Yılı Küçük Asya Araştırma Gezisi, *Adalya Ekşayın 5*, Antalya, 2007.

- W. Ruge, "Isaura", Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft, IX.2, 1916, 2055-2056.
- F. Rumscheid, Untersuchungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus I-II, Mainz, 1994.
- Y. Er Scarborough, The Funerary Monuments of Clicia Tracheia, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Cornell University, 1991.
- Y. Er Scarborough, "1994 Isaura Yüzey Araştırması", 8. *AST-I*, 1996, 339-355.
- Y. Er Scarborough, "Dağlık Kilikya-Lamotis Mezarları", *Olba I*, Mersin, 1998, 77-85.
- P. Scherrer, Efes Rehberi, İstanbul, 2000.
- B. Söğüt, "Tombs with Monumental Columns in the Olba Region", *Olba XI*, 2005, 103-154.
- B. Söğüt-T. Sezgin-B. Dönmez, "Çivril'den Hierapolis Arkeoloji Müzesi'ne Taşınan Mimari Eserler", 25. *AST*, 2008, 217-232.
- B. Söğüt-C. Şimşek, "Çivril ve Çevresindeki Arkeolojik Kalıntılar", *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu*, Çivril, 2001, 279-299.
- J.R.S. Sterrett, The Wolf Expedition to Asia Minor. Papers of the American Schools of Classical Studies III, Boston, 1888.
- H. Stiller, Das Traianeum, *ANP V.2*, Berlin, 1895.
- Strabon, Coğrafya (Çev: A. Pekman), İstanbul, 1987.
- V.M. Strocka, Das Markttor von Milet, 128. Winckelmannsprogramm der Archäologischen Gesellschaft zu Berlin, 1981.
- V.M. Strocka, "Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian", *IstMitt 38*, 1988, 291-307.
- D.E. Strong, "Late Hadrianic Architectural Ornament in Rome", *PBSR XXI*, 1953, 118-151.
- C. Strube, Baudekoration im nordsyrischen Kalksteinmassiv Band I: Kapitell, Tür und Gesimsformen der Kirchen des 4. und 5. Jahrhunderts n. Chr., *DaF 5*, Mainz, 1993.
- H. Swoboda-J. Keil-F. Knoll, Denkmäler aus Lykaonien, Pamphylien und Isaurien, Prag, 1935.
- S.R. Syme, "Isauria in Pliny", *AnatSt.* Vol. 36, 1986, 159-164.
- M. Şahin, "Grabdenkmäler aus Isaurien und Ihre Künstler", *EpigAnat 29*, 1997, 75-87.
- Ch. Texier, Description de l'Asie Mineure III, Paris, 1849.
- H. Thür, Das Hadrianstor in Ephesos (Forschungen in Ephesos 11.1), Wien, 1989.
- L. Vandeput, The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: a Case Study, SEMA I, 1996.
- W. Voigtländer, Der jüngste Apollontempel von Didyma. Geschichte seines Baudekors, *IstMitt Beih.14*, 1975.
- F. Yegül, The Bath-Gymnasium Complex at Sardis (Archaeological Exploration of Sardis, Report 3), Harvard, 1986.
- M. Yılmaz, Bozkır Çevresinin (Hadım-Ahırlı-Yalhöyük) Antik Tarihi ve Eserleri: Isauria, Konya, 2005.

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

L. Zoroğlu, “Tarsus Cumhuriyet Alanı 1994 Yılı Çalışmaları”, *17. KST-II*, 1996, 245-262.

Resimler

Resim 1. Konya İl Haritası

Resim 2. Sütun Kaidesi

Resim 3. Sütun Tamburu

Resim 4. KB1 No'lu Başlık

Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

Resim 5. KB2 No'lu Başlık

Resim 6. KB3 No'lu Başlık

Resim 7. IB1 No'lu Başlık

Resim 8. IB2 No'lu Başlık

Resim 9. Arşitrav Bloğu

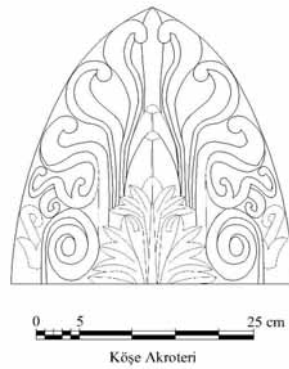
Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesinin Mimari Uygulamaları

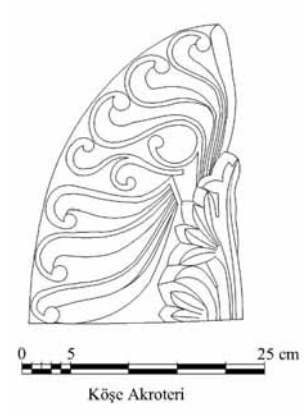
Resim 10. Friz Bloğu

Resim 11. Tepe Akroteri

Resim 12. KA1 No'lu Köşe Akroteri

Resim 13. KA2 No'lu Köşe Akroteri

Resim 14. Kabartmalı (Medusa Başı) Blok